

ліцеїста до професора або академіка. На першому етапі розвитку університету до роботи залучали фахівців із цивільних ВНЗ, а за 10 років щорічно в ньому захищали 5–6 докторських і 30–35 кандидатських дисертацій. Щоб оцінити, багато це чи мало, можна навести таку цифру: 10–15 % кандидатських і докторських дисертацій з юриспруденції по Україні в цілому в ці роки захищали саме наші фахівці [4].

Університет внутрішніх справ успішно реалізує ще один зміст поняття «національний» – він розширює свої міжнародні контакти і здійснює представництво української відомчої науки й освіти на міжнародному рівні. Уже в 1998 р. було розпочато перший великий міжнародний проект, покликаний виявити причини, соціологічні чинники та механізми розповсюдження наркотиків серед молоді, який здійснювався протягом трьох років спільно з Німеччиною та Іспанією. Показовим у цьому плані став 2001 р., коли вчені університету розпочали роботу в кількох багаторічних дослідницьких проектах. Того ж року успішно було виконано п'ять масштабних міжнародних наукових проектів з актуальних проблем правоохоронної діяльності за кошти зарубіжних донорських фондів. Міжнародні науково-практичні заходи, які проводилися університетом, підтверджують його вагомий авторитет у науковому світі та світі фахівців практичних підрозділів ОВС.

Список бібліографічних посилань

1. Архів ХНУВС. 1991. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 24, 230.
2. Архів ХНУВС. 1992. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 49.
3. Архів ХНУВС. 1993. Спр. № 01–03. Т. 1. Арк. 24.
4. Боєва Т. Олександр Ярмиш: 10 років – перший крок. *Служимо закону*. 2004. № 10 (34). С. 4.
5. Знання. Закон. Честь: Національний університет внутрішніх справ. 1994–2004. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. С. 20, 22.
6. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова ; редкол.: О. М. Бандурка, О. М. Головка, В. А. Греченко та ін. Харків, 2015. 352 с.
7. Бандурка О. М. Як це було: екскурс в історію // Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред. С. М. Гусарова ; редкол.: О. М. Бандурка, О. М. Головка, В. А. Греченко та ін. Харків, 2015. С. 36–37.
8. Про створення Університету внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.1994 № 787. *Урядовий кур'єр*. 1994. 5 груд. С. 6.

Одержано 07.11.2017

УДК 343.12(091)(477)

Сергій Миколайович ГУСАРОВ,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України, професор кафедри адміністративного права і
процесу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8136-0694>

ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Підготовка кадрів для правоохоронної системи на території Слобожанщини має свою досить цікаву історію. Вона нерозривно пов'язана зі становленням юридичної освіти і поліцейської підготовки в Харкові. Витоки цих процесів сягають початку XIX століття, коли було утворено Харківський імператорський університет, де готували юристів, правоохоронців, урядників, станових приставів, поліцейські кадри. Тому ретроспективний огляд вивчення досвіду діяльності правоохоронної системи та дослідження правових засад функціонування підготовки кадрів для неї дають значний матеріал не лише для наукових узагальнень, а й для визначення напрямків удосконалення організації та діяльності сучасних правоохоронних органів [1, с. 245].

Після бурхливих подій Жовтневої революції та Громадянської війни 1917–1920 рр. правоохоронців на території Харківщини готували: Інститут народного господарства (1920–1930 рр.); Харківський інститут радянського будівництва і права (1930–1937 рр.); Харківський

юридичний інститут (1937–1991 рр.); Українська державна юридична академія (1991–1995 рр.); Національна юридична академія України (з 1995 р.). Зокрема на території Слобожанщини діяли: курси червоних міліціонерів; Школа робітничо-селянської міліції; Всеукраїнська школа командного складу міліції та розшуку (1921–1933 рр.); школа НКВС (1933–1955 рр.); учбовий пункт міліції (1955–1970 рр.); міжобласна школа підготовки молодшого та середнього начальницького складу УВС Харківського облвиконкому (1970–1981 рр.); Харківська спеціальна школа вдосконалення начальницького складу МВС СРСР, яку було створено з метою надання інтернаціональної допомоги Демократичній Республіці Афганістан та Соціалістичній Республіці В'єтнам у підготовці кадрів (1981–1983 рр.); вищі курси МВС СРСР, які готували оперуповноважених по боротьбі зі злочинами у сфері економіки (1983–1990 рр.); Спеціальний факультет МВС УРСР при Харківському юридичному інституті, в якому готували фахівців вищої кваліфікації для слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України (1990–1992 рр.); Харківський інститут внутрішніх справ при Українській юридичній академії (1992–1993 рр.); Харківський інститут внутрішніх справ (1993–1994 рр.) [2, с. 7].

Зокрема, важливе значення мали та мають такі заклади підготовки правоохоронців на Харківщині, як Національний університет цивільного захисту України та Національна академія Національної гвардії України.

Національний університет цивільного захисту України має славне історичне минуле та багаторічні традиції. Історія навчального закладу бере свій початок із 17 липня 1928 р., з того часу, коли Рада Народних Комісарів УРСР ухвалила постанову про створення у Харкові дворічних постійнодіючих Всеукраїнських пожежно-технічних курсів. У процесі свого становлення і розвитку назва навчального закладу неодноразово змінювалась, проте за роки свого існування цей заклад підготував понад 40 тис. висококваліфікованих фахівців пожежно-рятувальної справи, які відомі не тільки в Україні, але й далеко за її межами.

У свою чергу, Національна академія Національної гвардії України також була заснована в далекому 1931 р. Протягом більш ніж 85 років своєї історії цей заклад освіти незмінно залишається одним із провідних вищих військових закладів, який впевнено займає передові позиції серед військових ВНЗ як України, так і колишніх республік Радянського Союзу.

Необхідність розбудови такої кількості освітніх установ для правоохоронної системи обумовлювалася потребами того (післяреволюційного) періоду: по-перше, відчувалася гостра нестача кваліфікованих кадрів, здатних виконувати покладені на них завдання із забезпечення громадського порядку, особистої та майнової безпеки громадян; по-друге, спостерігався низький рівень правової культури та службової дисципліни серед осіб правоохоронної системи; по-третє, простежувалася негативна динаміка формування рядового та начальницького складу міліції, яка потребувала радикальних змін. Тому найбільш плідним рішенням проблеми якісного підвищення рівня підготовки кадрів для органів внутрішніх справ стала організація системи шкільно-курсової підготовки працівників різноманітних підрозділів і служб. Отож на початку 20-х років ХХ століття з'явилися реальні передумови для створення відомчої мережі шкіл і курсів планомірної фахової підготовки працівників правоохоронної системи. Відповідно, змінилося й ставлення та вимоги до кандидатів на навчання. Про те, які вимоги ставилися до кандидатів на навчання, свідчить циркуляр від 30 квітня 1924 р. начальнику міліції і розшуку Харківської губернії, який при доборі кадрів повинен був керуватися такими правилами: а) у першу чергу відряджаються члени і кандидати КП(б)У; б) у другу чергу – робітники; в) у третю чергу – селяни-бідняки. Крім того, кандидати на навчання, безумовно, мали бути з числа тих, що проходили службу в Червоній Армії, або з числа звільнених від прийому до такої, але у всякому разі не молодше 21 року і не старше 35 років, які не були б морально зіпсовані і мали міцне здоров'я. Вони мали бути грамотними (повинні вільно читати і писати, знати чотири правила арифметики, бути знайомими з українською мовою). Також вони піддавалися медичному огляду та іспиту з політграмоти. Для цього на місцях призначалися спеціальні комісії, що склалися з начальника міліції і розшуку, політінспектора і лікаря. Акт іспиту прилучався до документів. Відповідальність за повну відповідність тих, кого відряджали для проходження курсу в школі, до запропонованих вимог покладалася персонально на начальників окремліції і розшуку [3].

У 1930-ті роки розпочалося вирішення проблеми, що мала надзвичайно важливе значення для всієї всеукраїнської шкільно-курсової системи, а саме підготовки викладацьких кадрів спеціально для шкіл міліції. Більше того, на початку 1940-х років Наркомат внутрішніх справ УРСР вжив низку заходів, спрямованих на розширення мережі міліцейських навчальних закладів

і підвищення рівня навчання. Головна роль у вирішенні цього завдання відводилась спеціальним навчальним закладам. У результаті підрозділи міліції почали регулярно поповнюватися кваліфікованими кадрами, їхній загальнотеоретичний рівень помітно підвищився, вдосконалювались практичні навички оперативно-службової роботи не лише керівного та начальницького складу, але й рядових міліціонерів. Більш якісним стало навчання спеціалістів за окремими напрямками міліцейської служби [1, с. 249].

У період післявоєнних років знову постала актуальність проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів. У цих умовах перед харківськими навчальними закладами, зокрема школою міліції, знову постало завдання активізувати процес якісної підготовки кадрів, який перебував у позитивній динаміці до моменту проголошення незалежності України.

Для Харківського національного університету внутрішніх справ відправною точкою стало прийняття 29 листопада 1990 р. Верховною Радою УРСР постанови «Про невідкладні заходи по зміцненню законності і правопорядку в республіці», якою передбачалося відкриття у Харкові вищого навчального закладу МВС.

22 листопада 1994 р. на базі Харківського інституту внутрішніх справ згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 787 [4] та наказом МВС України від 28 грудня 1994 р. № 712 було створено Університет внутрішніх справ, якому 2 березня 2001 р. указом Президента України надано статус національного [5], а у вересні 2005 р. університет отримав сучасну назву – Харківський національний університет внутрішніх справ.

За період свого функціонування університет ставав переможцем та отримував високі звання за якісну підготовку кадрів для правоохоронної системи у таких номінаціях:

- 2004 рік (травень) – НУВС стає переможцем Всеукраїнського освітнянського рейтингу «Софія Київська» в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад»;
- 2005 рік (червень) – ХНУВС удруге здобув перемогу в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад», отримавши диплом за перше місце і головний приз «Софія Київська»;
- 2007 рік (червень) – ХНУВС утретє здобув перемогу в номінації «Кращий спеціалізований вищий заклад», отримавши диплом за перше місце і головний приз «Софія Київська»;
- 2009 рік (червень) – ХНУВС здобув високе звання «Флагман освіти та науки України».

Гордістю Харківського регіону, навчальних закладів, що займалися підготовкою охоронців правопорядку, є їхні випускники, які в різні часи досягли високого рівня професійної підготовки, були призначені на відповідальні посади, очолювали багатотисячні колективи та своєю працею сприяли укріпленню правопорядку в державі.

За цей період з Харківського регіону були призначені на посади міністра внутрішніх справ України Ю. О. Смирнов, А. Б. Аваков; міністра оборони України – С. Т. Полторак.

Вихованці Харківщини удостоїлись високих звань:

- генерал-полковників (10): О. М. Бандурка, О. А. Гапон, С. М. Гусаров, Ю. О. Дагаєв, В. М. Євдокимов, В. Г. Мельников, П. О. Олейник, В. Г. Поважнюк, В. І. Строгий, Ю. Е. Черкасов;
- генерал-лейтенантів (8): О. О. Бандурка, В. І. Бутенко, В. І. Варенко, В. М. Грицак, С. Ф. Денисюк, В. М. Музика, В. О. Росоха, О. Ф. Штанько;
- генерал-майорів (25): Є. Ю. Бараш, В. О. Безбородий, В. С. Венедиктов, Л. І. Волошук, А. І. Винник, В. В. Говоруха, В. В. Єгупенко, Д. Є. Завідонов, О. Г. Крикушенко, В. Я. Луценко, М. О. Малявин, М. Д. Мартинов, К. В. Маслій, А. М. Мельниченко, А. Л. Мирошніченко, М. Т. Михайлюк, П. І. Орлов, С. Л. Петренко, І. І. Покус, І. В. Репешко, А. Є. Слипченко, А. П. Табаков, М. Ф. Ткачов, О. П. Угровецький, Г. М. Штанько, О. Н. Ярмиш.

На сьогодні продовжують службу і вже досягли високих посадових результатів інші вихованці: генерал поліції третього рангу І. В. Клименко, генерал поліції третього рангу А. А. Дмитрієв, генерал поліції третього рангу Ю. В. Педос, генерал-майор Г. В. Остафійчук, генерал-майор А. В. Носач, заступник міністра внутрішніх справ В. А. Троян, начальник ГУНП в Тернопільській області О. М. Богомол, начальник УСБУ в Сумській області В. В. Косинський.

Активно займається підвищенням професійного рівня поліцейських Харківщини начальник ГУНП в Харківській області генерал поліції третього рангу О. В. Бех.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що за час свого існування Харківський національний університет внутрішніх справ виховав понад 40 тис. фахівців різних спеціальностей – правознавців, економістів, психологів, соціологів, спеціалістів у галузі інформаційних технологій, а колектив університету завжди був і є носієм новаторського духу, свободи наукового мислення та творчого педагогічного пошуку.

Список бібліографічних посилань:

1. Греченко В. А. Підготовка кадрів для міліції в Україні у 1930–1941 рр. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2 (77). С. 245–252.
2. Харківський національний університет внутрішніх справ : ювілейне вид. / під заг. ред.: С. М. Гусарова. Харків, 2015. 352 с.
3. Державний архів Харківської області. Ф. Р-564. Оп. 1. Спр. 511. Арк. 1.
4. Про створення Університету внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.1994 № 787 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-94-п> (дата звернення: 02.11.2017).
5. Про надання статусу національного Університету внутрішніх справ : указ Президента України від 02.03.2001 № 125/2001 // Президент України : офіц. інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/1252001-547> (дата звернення: 02.11.2017).

Одержано 03.11.2017

УДК 343(477)

Віктор Миколайович БЕСЧАСТНИЙ,

*доктор наук з державного управління,
професор, заслужений юрист України,
ректор Донецького юридичного інституту МВС України*

ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ПРО ВНЕСОК ДОНЕЦЬКОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ МІЛІЦІЇ У СПРАВУ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Донеччину та Харківщину, Донбас та Слобожанщину пов'язує не лише географічна близькість. Регіони мають спільні соціокультурні особливості, чимало спільних моментів минулого, в тому числі й тих, що стосуються діяльності правоохоронних органів. Одним із маловивчених аспектів є історія підготовки фахівців для підрозділів внутрішніх справ на Донеччині, у стінах Донецької спеціальної середньої школи міліції.

Створення першого на Донбасі спеціалізованого навчального закладу для підготовки правоохоронців було зумовлено складною ситуацією із забезпечення правопорядку в регіоні. На початку 1961 р. МВС УРСР було прийнято рішення про закриття Київської спеціальної середньої школи міліції. Частково її матеріальну базу, викладацький та курсантський склад було використано для створення відповідно до наказу МВС УРСР від 28 квітня 1961 р. № 0109 Сталінської спеціальної середньої школи міліції МВС УРСР із дворічним терміном навчання [1]. Місцем дислокації школи спочатку було обрано територію колишнього військового містечка у селищі Новожданівка Харцизького району Сталінської області. У 1962 р. у зв'язку з перейменуванням у листопаді 1961 р. м. Сталіно на Донецьк, а Сталінської області – на Донецьку навчальний заклад отримав назву «Донецька спеціальна середня школа міліції Міністерства внутрішніх справ УРСР».

У 1964 р. школа міліції, виходячи з міркувань оптимізації навчального процесу, була перебазована у м. Донецьк. Друга половина 1960-х – початок 1970-х рр. ознаменувались формуванням кваліфікованого педагогічного та командно-викладацького складу, активною розбудовою матеріальної бази навчального закладу. За високі показники службової та навчальної підготовки ДССШМ неодноразово виходила переможцем серед споріднених закладів системи МВС, була відзначена Почесними грамотами МВС УРСР та СРСР.

Головною метою діяльності ДССШМ було визначено підготовку кадрів командного складу зі спеціальною середньою юридичною освітою для правоохоронних структур Донецької та Луганської областей. У той же час з огляду на професійний склад колективу школи і, отже, високий рівень підготовки слухачів, враховуючи доволі вдале розташування школи в обласному центрі, на перетині важливих транспортних магістралей, школа почала активно використовуватися для підготовки фахівців для органів внутрішніх справ інших областей, у тому числі Харківської. Починаючи з 1967 і завершуючи 1977 роком школа набирала за направленням